

Türkçülüğün Esasları Adlı Eserde Ahilik

Akhism in the Work of Fundamentals of Turkism

ÖZET

“Türkçülüğün Esasları” Ziya Gökalp’ın yazmış olduğu eserler arasında önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Ziya Gökalp bu eserinde Türkçülük Nedir? konusunu işlediği görülmektedir. Eser iki bölüm halinde yayımlanmış, birinci bölüm içerisinde on (10) başlık altında bilgiler okuyucuya sunulmuştur. İkinci bölümde ise sekiz (8) başlık ve alt başlıklara ayrılmıştır. Bu çalışmada ikinci bölümün üçüncü başlığı olan “Ahlakta Türkçülük” kısmında verilen bilgilerle Ahilik Teşkilatı içerisinde girmiş olanlara öğretilen bilgiler mukayese edilerek değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, Ahilik Teşkilatı, Ahlakta Türkçülük.

ABSTRACT

“Principles of Turkism” is known to have an important place among the works written by Ziya Gökalp. In this work, it is seen that Ziya Gökalp deals with the subject of “What is Turkism?”. The work was published in two parts, and information was presented to the reader under ten (10) headings in the first part. The second part is divided into eight (8) headings and subheadings. In this study, the information given in the third title of the second part, “Turkism in Morality”, and the information taught to those who have entered the Ahilik Organization are compared and evaluated.

Keywords: Ziya Gökalp, Principles of Turkism, Ahilik Organization, Turkism in Morality.

GİRİŞ

Ziya Gökalp kimdir?

23 Mart 1876² tarihinde Diyarbakır/Çermik’te doğmuştur. Tam olarak asıl adı Mehmet Ziya Gökalp’tır. 25 Ekim 1924 tarihinde İstanbul’da vefat etmiştir. Babası memur olan Ziya Gökalp, ilköğrenime Diyarbakır’da başlamış ve amcasından geleneksel İslamî ilimleri öğrenmiştir. 1895 tarihinde İstanbul’a giden Z. Gökalp, Baytar mektebine kaydını yaptırmış, öğrenimi süresinde İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne mensup olan İbrahim Temo ve İshak Sükûti ile görüşükten kısa bir süre sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne dâhil olmuştur. 1898 tarihinde bir yıl cezaevinde kalan Gökalp, 1900 tarihinde kendi memleketine sürgüne gönderilen Z. Gökalp, 1908 tarihine kadar küçük memuriyetlerde çalışmış, 1908 tarihinde ilan edilen II. Meşrutiyet’ten sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Diyarbakır şubesini kurmuştur.

Diyarbakır’da bulunduğu süre içerisinde “Peyman” gazetesini çıkaran Gökalp, 1909 tarihinde Selanik’te toplanan İttihat ve Terakki Cemiyeti Kongresine Diyarbakır temsilcisi olarak katılmış ve bir yıl sonra bu teşkilatın merkez yönetim kuruluna üye seçilmiştir. 1910 tarihinde bir yandan İttihat ve Terakki Cemiyeti İdadisi’nde “Sosyoloji” dersleri verirken diğer yandan “Genç Kalemler Dergisi”ni çıkarmıştır. 1912 tarihinde Diyarbakır/Ergani Maden’den Meclis-i Mebusan’a milletvekili olarak girdikten sonra İstanbul’a taşınmıştır. Türk Ocağı’nın kurucuları arasında da yer alan Gökalp, Türk Yurdu, Halka Doğru, İslam Mecmuası, Millî Tettebbualar Mecmuası, İktisadiyat Mecmuası, İçtimaiyat Mecmuası ve Yeni Mecmua’da yazılar yazarken diğer yandan da Darülfünun’da (İstanbul Üniversitesi) Sosyoloji dersleri vermiştir. I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin yenilmesinden sonra tüm görevlerden el çektilerilerek 1919 tarihinde İngilizler tarafından Malta Adası’na sürgüne gönderilmiş, iki yıllık sürgün hayatından sonra Diyarbakır’a dönen Z. Gökalp burada Küçük Mecmua’yı çıkarmıştır.

1923 tarihinde bir yandan Maarif Vekâleti ve Tercüme Heyeti Başkanlığına atanırken diğer yandan aynı tarihte 2. Dönem TBMM’ne Diyarbakır mebusu olarak girmiştir. 1924 tarihinde kısa süren bir hastalığının ardından dinlenmek için gittiği İstanbul’da 25 Ekim 1924 tarihinde hayatını kaybetmiş, İstanbul Divan Yolu’ndaki sultan II. Mahmut haziresine defnedilmiştir.

Ziya Gökalp’ın hayatı hakkında verilen kısa bilgilerden sonra eserlerine bakıldığında kitapları ölümünden sonra orijinal veya sadeleştirilmiş şekilleriyle pek çok defa yayımlanmıştır.

Ahmet Gündüz ¹

How to Cite This Article

Gündüz, A. (2026). Türkçülüğün esasları adlı eserde ahilik. *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) 12(1), 14-22. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18394432>

Arrival: 10 November 2025

Published: 27 January 2026

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Kırşehir, Türkiye, ORCID: 0000-0002-1448-3088

² M. Orhan OKAY; Ziya Gökalp (1876-1924) D.İ.A. İstanbul, 1996 s.124-128.

1. *Şakî İbrâhim Destanı* (Diyarbakir 1324; *Şakî İbrâhim Destanı ve Bir Kitapta Toplanmamış Şiirler*, İstanbul 1976); Gökalp'in şahit olduğu yakın tarihe ait bir olayın hikâyesidir. Millî Aşireti isyanı ve yağma olayından bahsetmektedir.

2. *Rusya'daki Türkler Ne Yapmalı?* (İstanbul 1918); On altı sayfalık bu küçük risâle aynı yıl *Yeni Mecmua*'nın otuz sekizinci sayısında yayımlanmıştır.

3. *İlm-i İctimâ Dersleri* (İstanbul 1329 [Taş bs.]; *Tamamlanmamış Eserler*, Ankara 1985, s. 3-45). Gökalp'in Dârülfünun'da verdiği derslerin öğrenciler için forma forma basılmasıyla oluşan bu eserde genel sosyoloji konuları, sosyal olaylar ve tarifler verilmiştir.

4. *Kızıl Elma* (İstanbul 1330; Ankara 1976); Aralarında "Turan", "Kızıl Elma", "Alageyik", "Altın Destan"ın da bulunduğu yirmi yedi şiir "Turan", "Masallar", "Koşmalar" ve "Destanlar" olmak üzere dört bölümde verilmiştir.

5. *İlm-i İctimâ* (İstanbul 1332/1916 [Taş bs.]; *Tamamlanmamış Eserler*, Ankara 1985, s. 49-70. Sosyoloji ilminin kuruluşundan ve bazı sosyologlardan bahsedilmektedir.

6. *Yeni Hayat* (İstanbul 1918; Ankara 1976); Gökalp'in Türkçülük programına dâhil din, ilim, vatan, millet, ahlâk, vazife, dil, kadın, medeniyet, sanat, İslâm birliği, aile, devlet gibi konu ve kavramları açıklayan didaktik karakterde otuz iki parça manzumesini ihtiva etmektedir.

7. *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak* (İstanbul 1918; Ankara 1976); 1329-1330 yılları arasında *Türk Yurdu* Dergisi'nde sekiz sayı tefrika edildikten sonra kitap haline getirilmiş bir eserdir.

8. *Türk Töresi* (İstanbul 1339, 1976); Töre kavramının manası ve Türk töresinin ne olması gerektiği üzerine tarif ve açıklamalarla başlayan kitap eski Türkler'de din, il dini, ilhanlık dini, eski Türk kozmogonisi ve menkıbeleri, aşk masalları ve Türk destanlarında çeşitli bilgiler bölümleriyle devam eder.

9. *Altın Işık* (İstanbul 1339/1342; Ankara 1976); Yedisi mensur, sekizi manzum olmak üzere on beş halk masalı ile "Alparslan" adlı kısa manzum bir piyesi ihtiva eden kitap, halk kültürünün işlenmesiyle millî bir edebiyatın meydana getirilebileceğini göstermek için kaleme alınmıştır.

10. *Doğru Yol, Hâkimiyet-i Milliye ve Umdelerin Tasnif, Tahlil ve Tefsiri* (Ankara 1339, 1976); Halk Fırkasının kuruluşu sırasında ortaya atılan dokuz umde programını ve bunların alt konularını teşkil eden otuz sekiz umdeyi açıklayan kitap bir siyasî parti programı hüviyetindedir.

11. *Ala Geyik* (İstanbul, tsz.); *Çocuk Dünyası* Mecmuası yayını olarak çıkan ve çocuklar için resimlendirilen kitapta Kızıl Elma'da yer alan "Alageyik" ve "Kurt ile Ayı" manzumeleri bulunmaktadır.

12. *Türkçülüğün Esasları* (Ankara 1339; İstanbul 1976); Gökalp'in başından beri tasavvur ettiği ve önceki kitap ve makalelerinde yer yer ortaya koyduğu Türkçülük düşüncesinin yeni Türkiye Cumhuriyeti ve ilk inkılâp teşebbüsleri karşısında az çok değiştirilmiş ve tekâmül etmiş programı olarak onun en önemli kitaplarının başında gelir. "Türkçülüğün Mahiyeti" başlıklı nazari bölümle "Türkçülüğün Programı" başlıklı amelî bölüm olmak üzere iki kısımda Türkçülüğün tarihi, tarifi, hars ve medeniyet, millî vicdan, millî tesânüd meseleleriyle dilde, estetikte, ahlâkta, hukukta, dinde, iktisatta, siyasette, felsefede Türkçülük konuları ayrıntılarıyla işlenmiştir.

13. *Türk Medeniyeti Tarihi* (İstanbul 1341, 1976); Gökalp'in son yıllarında meşgul olduğu, ölümünden sonra basılabilen bu kitap onun en ciddi çalışmalarındandır.

Bu eserler, Gökalp'in sağlığında kendisi tarafından tertip ve tanzim edilerek yayımlanmış veya yayıma hazır hale getirilmiştir. Ölümünden sonra ise halk masallarıyla beraber bütün şiirleri Fevziye Abdullah Tansel tarafından notlar ve açıklamalarla birlikte *Ziya Gökalp Külliyyatı-I: Şiirler ve Halk Masalları* adıyla yayımlanmıştır (Ankara 1952). Tansel ayrıca Gökalp'in sürgünde iken eşine ve kızlarına yazdığı 572 mektubu *Ziya Gökalp Külliyyatı-II: Limni ve Malta Mektupları* adı altında neşretmiştir (Ankara 1965).

Şevket Beysanoğlu, kitapları dışında kalan şiirlerini *Şakî İbrahim Destanı ve Bir Kitapta Toplanmamış Şiirler* başlığı altında neşretmiş (İstanbul 1976), Darülfünunda verdiği ders notlarıyla diğer notlarını *Tamamlanmamış Eserler* adıyla bir araya getirerek yayımlamıştır (Ankara 1985). Gökalp'in Malta adasında iken verdiği konferansların muhtemelen sürgünlerden biri tarafından tutulan notları da Fahrettin Kırzioğlu tarafından düzenlenerek *Malta Konferansları* adıyla neşredilmiştir (Ankara 1977). Kitaptaki dört konferans metni, Gökalp'in basılı eserlerinde işlemediği konuları da ihtiva etmesi bakımından önemlidir.

Ziya Gökalp'in doğumunun 100. yılı münasebetiyle yayımlanan koleksiyon içinde kitaplarının yeni basımlarından başka dergi ve gazetelerde kalan makaleleri de derlenmiştir. Böylece ilk kalem tecrübelerinden son günlerine kadar yazdığı yazıların tamamına yakını Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan aşağıdaki koleksiyon içinde yer almış

bulunmaktadır: *Makaleler I: Diyarbekir, Peyman, Volkan gazeteleri* (Haz. Şevket Beysanoğlu, İstanbul 1976). *Makaleler II: Genç Kalemler, Türk Yurdu Dergileri, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası* (Haz. Süleyman Hayri Bolay, Ankara 1982). *Makaleler III: Millî Tettebular Mecmuası* (Haz. M. Orhan Durusoy, Ankara 1977). *Makaleler IV: İslâm, İktisad, İçtimaiyat, Şair, Halka Doğru* mecmuaları (Haz. Ferit Ragıp Tuncor, Ankara 1977). *Makaleler V: Muallim, Yeni Mecmua* (Haz. Rıza Kardaş, Ankara 1981). *Makaleler VI: (Yayımlanmadı)*. *Makaleler VII: Küçük Mecmua* (Haz. M. Abdülhaluk Çay, Ankara 1982). *Makaleler VIII: Halka Doğru, İslâm, İktisadiyat, Bilgi, İçtimaiyat, Şair* mecmuaları (Haz. Ferit Ragıp Tuncor, Ankara 1981). *Makaleler IX: Yeni Gün, Yeni Türkiye, Cumhuriyet* gazeteleri (Haz. Şevket Beysanoğlu, Ankara 1980). *Küçük Mecmua*'da "Türk Devleti'nin Tekâmülü" genel başlığı altında yazdığı yirmi iki makale de Kültür Bakanlığı'nca aynı adla yayımlanmıştır (Ankara 1981)³.

Ahilik Nedir?

Ahilik, XIII. Yüzyıldan XX. Yüzyıla kadar Anadolu'da varlığını sürdüren Anadolu Selçuklu, Beylikler devrinde ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde önemli görevler yerine getirmiş, dolayısıyla Müslüman Türk toplumunun sosyal, ekonomik ve kültürel hayatının düzenlenmesinde etkili olmuş esnaf ve sanatkar birlikleridir⁴. Ahiliğin esas itibarıyla esnaf arasında benimsenmiş olması, Ahilik denilince esnaf, esnaf denilince de Ahiliği akla getirmektedir. Ahilik başlangıçta debbağ, saraç⁵ ve kunduracıları içeren bir teşkilat şeklinde ortaya çıkmış, daha sonraları gelişmesine paralel olarak bütün esnafı ve üye olmak isteyenleri bünyesinde toplayan çok yönlü bir sosyal müessese haline gelmiştir⁶. Anadolu'nun hemen hemen her şehir, kasaba hatta köylerine kadar uzanan bir örgütlenme yapısına sahiptir. Bu yerleşim birimlerinde her sanat kolu için ayrı birlikler kurulmuştur. Genellikle her esnafın kendi adıyla anılan bir çarşısı bulunmaktadır. Bedesten, Arasta veya Uzunçarşı denilen bu iş yerlerinde aynı meslekten kişiler bir arada bulunurlardı⁷.

Ahilik Teşkilatı her ne kadar bir esnaf teşkilatı olarak bilinse de sosyal, ekonomik, eğitim, askerî ve dinî yönü de olan çok yönlü bir teşkilattır. Örneğin; eğitim yönünü ele alırsak, Ahilik teşkilatı içerisine alınan erkek çocuklar (çıraklar) sabahtan akşama kadar iş yerlerinde ustalarının gözetiminde mesleklerinin inceliklerini öğrenirlerdi. Akşamları ise bu çocuklar Ahi zaviyelerine götürülerek kendilerine dinî ve dünyevî bilgiler verilmiştir. Örneğin; zaviyelerde gençler "eline, diline, beline hâkim olmayı, kapısını ve sofrasını ise açık tutmayı" öğrendikleri gibi kendi aralarında da güçlü bir yardımlaşma duygusu ve dayanışma meydana gelmiştir. Bu durum onları yerli gayrimüslim tüccar ve sanatkarları ile rekabet edecek bir duruma yükseltmiştir. Ayrıca bu gençler zaviyeye gelen misafirleri karşılamışlar, onlara hizmet etmeyi öğrenmişlerdir. Sonuçta gençler bir yandan meslek sahibi olmuşlar bir yandan da toplumsallaşmışlardır.

Böylece Ahi zaviyeleri misafirlerin ağırlandığı yerler olduğu kadar büyük şölenlerin verildiği, müzikli toplantıların da yapıldığı yerler olarak millî kültürün oluşturulmasında büyük görevleri yerine getiren yerler olmuşlardır⁸.

Ahilik sisteminin temel özelliklerine bakıldığında bugün de insanlığın ihtiyacı olan temel değerlere sahip olduğu görülmektedir. Örneğin; insan yüce bir varlıktır. Sömürülemez, istismar edilemez, sadece bir ekonomik değer olarak görülemez, kulun kula kulluğu kabul edilemez. Dünya, bir çalışma ve imtihan yeridir. Her insanın bir mesleği olmalıdır. Çünkü mesleği olan insan üreten insandır, başkalarına muhtaç olmayandır. Bunun için Anadolu'ya geldikten sonra teşkilatlanmışlar, aşız işsiz Türkmenlerin bir meslek sahibi olmasını sağlamışlardır⁹. Ahilik, İslam inancıyla Türk örf ve adetlerini kaynaştıran bir düşünce sistemidir. Bu düşüncede insan, sistemin ortasına oturtulmuş olup, her şey onun dünya ve ahiret mutluluğu için düzenlenmiştir. Hiçbir şeye eşref-i mahlûkat olarak kabul edilen insandan daha fazla değer verilmez. Bu anlayış ahiliğin bütün faaliyetlerinde hâkim olan unsurdur¹⁰. Ahilik Teşkilatı içerisinde sadece erkekler değil kadınların da teşkilatlandırıldığı görülmektedir. Kadınlar Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacıları) teşkilatı içerisinde hem ahlakî olarak eğitilmiş hem de üretime

³ Ziya Gökalp ve eserleri ile ilgili bilgiler M. Orhan Okay; Ziya Gökalp (1876-1924) D.İ.A., s.124-128.; Şahin Gürsoy-İhsan Çapcıoğlu; Bir Türk Düşünürü Olarak Ziya Gökalp: Hayatı, Kişiliği ve Düşünce yapısı Üzerine Bir İnceleme, AÜİFD 47 (2006), Sayı,2, s.89-98.; https://www.turkedebiyati.org/yazarlar/ziya_gokalp.html 22.1.2020; <https://www.antoloji.com/ziya-gokalp/hayati/> 22.1.2020; <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/magazin-haberleri/ziya-gokalp-kimdir-iste-ziya-gokalp-eserleri-ve-merak-edilenler/>; 22.1.2020; <https://www.haberler.com/ziya-gokalp/biyografisi/22.1.2020/>;

⁴ Adnan Gülerman-Sevda Taştekil; Ahi Teşkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri, Feryal Matbaası, Ankara,1993, s.3.

⁵ Saraç (Arapça Serrac): Deri, muşamba vs.den çanta, bavul yapan aynı zamanda eyer ve koşum takımları yapan ve satan meslek erbabına verilen isim.

⁶ Yusuf Ekinci; Ahilik ve Meslek Eğitimi, MEB Yay., İstanbul,1989,s.23.

⁷ A. Gülerman-S.Taştekil; a.g.e., s.9-10. Günümüzde Kırşehir'de "Uzunçarşı" adıyla bilinen çarşı bulunmaktadır.

⁸ Sabahattin Güllülü; Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri, İstanbul,1977,s.78.

⁹ Kazım Ceylan; Ahilik: Türk İslam Medeniyetinde Dünyevi ve Uhrevi Sistem, Kırşehir, 2012, s.79.

¹⁰ Y. Ekinci; a.g.e., s.22.

katılmaları sağlanmıştır. Bu teşkilatlanma ve uygulama ile Ahilerin o çağların çok ilerisinde olan bir anlayışa sahip oldukları görülmektedir ¹¹.

Ahiliğin erkekler kolu olan Ahiyan-ı Rum içerisinde bulunan ve yetiştirilen kişilere “*eline, diline ve beline hâkim ol*” düsturlarının öğretildiği, Ahiliğin kadınlar kolu Bacıyan-ı Rum içerisinde bulunanlara ise “*aşına, eşine ve işine hâkim ol*” anlayışının öğretildiği görülmektedir. Bu düsturlar içerisinde yetişen/yetiştirilen kişilerin topluma kazandırıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada Ziya Gökalp’in **Türkçülüğün Esasları** adlı eserinde sayfa 134-155 arasında verilen bilgiler ile yukarıda Ahiyan-ı Rum ve Bacıyan-ı Rum teşkilatı içerisinde öğretilen düsturlar mukayese edilerek verilecektir. Türkçülüğün esasları adlı eserde ilgili sayfalar arasında bahsedilen konular 1. Vatan Ahlakı, 2. Meslekî Ahlak, 3. Aile Ahlakı (Cinsî Ahlak), 4. Medenî Ahlak (Şahsî Ahlak), 5. Beynelmilel Ahlak şeklinde beş kategoride değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Bunlardan;

Vatanî Ahlak

Ahiyan-ı Rum teşkilatı içerisinde erkek çocuklarına öğretilen “*Eline, Diline ve Beline hâkim ol*” sözü analiz edildiğinde burada anlatılmak istenen “eline” denilirken gerçek bir insan “el”i kastedildiği gibi herhangi bir kişinin eliyle hiç kimseye zarar vermemesi talep edilmektedir. Mesela hırsızlık yapmaması öğütlenmektedir. “Eline = İline” sözcüğünün bir diğer anlamı ise İl=Devlet anlamında eskiden beri kullanıldığından dolayı burada *devletine sahip ol* anlamının da bulunduğu görülmektedir. Anadolu’da Ahi Teşkilatının ortaya çıktığı dönem Moğolların Anadolu’yu istila ederek kasıp kavurduğu ve yağmaladığı bir dönemdir. Konya da Mevlâna ve çevresinin Moğollara karşı ılımlı yaklaşımlarına karşılık Ahilerin elde kılıç Moğol tahakkümüne karşı mücadele ettikleri ülkelerini korumaya çalıştıkları görülmektedir. Bu durum Ahi Teşkilatı mensuplarının İl’e= Vatan’a karşı bakış açılarını göstermektedir. Vatan Ahlakı konusu incelemeye tabi tutulan eserin sayfa 134-139 arasında açıklandığı görülmektedir. “*Eski Türklerde vatanî ahlâk çok kuvvetliydi. Hiçbir Türk, kendi ili, yani milleti için hayatını ve en sevgili şeylerini feda etmekten çekinmezdi. Çünkü "il" Gök Tanrının yeryüzündeki gölgesiydi. Gök Tanrı, Türklerce gayet mübarek olan aşk gecesinde bir "altın ışık" olarak yeryüzüne inmiş, bir bakireyi yahut bir ağacı gebe kılarak bu "Kutlu İl'in üremesine sebep olmuştur. İl'in oturduğu memlekete "yurt", yahut "ülke" denilirdi. Türk nereye gitse, yurt-ı asli'yi unutmazdı. Çünkü atalarının mezarı oradaydı. Çocukluk çağı, baba ocağı, ana kucağı hep orada bulunuyordu. Türk'ün vatanperverliğine misal olarak Hun devletinin müessisi olan Mete'yi zikredebiliriz. Tatarlar hükümdarı harp ilânına bir vesile olmak üzere, iptida, onun çok sevdiği bir atı istedi. Bu at, saatte bin fersah uzunluğunda yol alıyordu. Mete, vatandaşlarını harbin musibetlerine maruz bırakmamak için atı Tatar hakanına gönderdi. Tatar hakanı harbe bahane arıyordu. Bu sefer de Mete'nin en sevdiği zevcesini istedi. Bütün beyler, kurultayda harp ilânını istedikleri halde Mete: "Ben vatanımı kendi aşkım uğruna çiğnetemem," diyerek sevgilisini düşmana vermek gibi büyük bir fedakârlığı kabul etti. Bunun üzerine Tatar hakanı, Hun ülkesinden hiçbir mahsulü olmayan, ziraatsız, ormansız, madensiz, ahalisiz bir arazi parçasını istedi. Kurultay bu faydasız toprağın verilmesinde hiçbir beis olmadığını söylemişken, Mete: "Vatan bizim mülkümüz değildir, mezarda yatan atalarımızın ve kıyamete kadar doğacak torunlarımızın bu mübarek toprak üzerinde hakları vardır. Vatandan —velevki bir karış kadar olsun— yer vermeğe hiç kimsenin salâhiyeti yoktur. Binaenaleyh, harp edeceğiz. İşte ben atımı düşmana doğru sürüyorum. Arkamdan gelmeyen idam olunacaktır!" diyerek Tatarların üzerine yürüdü. Eski Türklerin nazarında vatanın ne kadar muazzaz olduğunu bu tarihî vakıadan istidlal edebiliriz.*

Orhun Kitabesinde Türk hakanı şöyle diyor: “*Türk Tanrısı Türk milleti yok olmasın diye atalarımı gönderdi ve beni gönderdi. Ben hakan olunca gündüz oturmam, gece uyumadım. Türk milleti, açtı doyurdum, çıplaktı giydirdim, fakirdi zengin ettim.*” Türk milleti de hakanını kaybettiği zamanlar, “*Devletli bir millettim. Devletim ve şevketim hani? Hakanlı bir millettim hakanım hani? Hangi hakana işimi, gücümü vereyim?*” diye sızlanırdı. Milletle hakan arasındaki münasebetin ne kadar samimî olduğu bu nakillerden anlaşılabilir, işte eski Türklerde vatanî ahlâk bu derecede yüksekti. Türklerin bundan sonra da en ziyade kıymet verecekleri ahlâk, vatanî ahlâk olmalıdır. Vatanî ahlâkımız kuvvetli bulunmazsa ne istiklâlimizi ne hürriyetimizi ne de vatanımızın tamamiyetini muhafaza edemeyiz. O halde Türkçülük, her şeyden ziyade, millet ve vatan mefkûrelerine kıymet vermelidir¹². Vatan sevgisinin Ahilerde de yüksek olduğunu ve bunun için Moğollarla mücadele ettikleri bilinmektedir.

Meslekî Ahlak

Vatanî ahlâktan sonra, meslekî ahlâk gelir. Eski Türkler mesleğe “yol” derlerdi ve yolda büyüğü, soyda büyükten ileri sayarlardı. Bektaşilerin, “Belden gelen seyit değil, elden gelen seyit’tir” demeleri de yol’un soy’dan akdem olduğunu gösterir. Eski bir darbimesel: “Yoldaşların babanın obasına akın ederlerse, sen de beraber akın et!” diyor

¹¹ K. Ceylan; a.g.e., s.81.

¹² Ziya Gökalp; Türkçülüğün Esasları, Varlık Yayınevi, 7. Basılış, Sayı: 1388, Ekin Basımevi, Mayıs,1968, s.135-139.

ki, bu da yoldaşların-soydaşlardan daha ileride oluşunu gösterir. Eski Türklerde idare eden sınıf "torunlar, kamlar, buyruklar, bitikçiler" namıyla dört yol'a ayrılmıştı. Sonraları, Osmanlı devrinde bunlardan "mülkiye, ilmiye, seyfiye, kalemiye" namları verilen dört yol vücuda geldi. İktisadî meslekler de bunlardan ayrı olarak mevcuttu. "Anadolu Selçuklularının son zamanlarında, Ahîler tarikatı, meslekî teşkilâtı fütüvvet şiarına istinad eden zaviyeler halinde teşekkül etti. Fütüvvetin lügat manası babayiğitlik. İstilahı manası "dünyada ve ahirette halkı nefisine tercih ve takdim eylemek"dir. Osmanlı devrindeki esnaf loncaları ve kethudalıkları bu eski Ahîler teşkilâtının devamından ibarettir. Eski devirde her şehrin esnaf loncaları kendisine mahsustu. Nahiye-i iktisat devrinde, bu esnaf loncaları faydalı bir role maliktiler. Fakat nahiye iktisadı yerine, millet iktisadı kaim olunca, bu loncalar muzır bir mahiyet iktisap ettiler. Çünkü nahiye iktisadı devrinde nahiye-i loncalar faydalı olabilirlerdi. İşte bu sebepten dolayıdır ki, bugün eski esnaf loncalarını idameye çalışmak doğru değildir. Onları yıkarak, yerlerine merkezleri devlet merkezinde olmak üzere millî loncalar yapıp ikame etmelidir. Meselâ, debbağ esnafını alalım: Her şehirde bir debbağ loncası teşkil etmeli. Fakat başına bir şeyh yahut kethüda değil, bir kâtib-i umumî geçirmeli. Her şehirde bütün loncaların murahhaslarından mürekkep bir hey'et-i merkezîye yaparak buna "iş borsası" adını vermeli. Bunun vazifesi o şehirdeki bütün loncaların müşterek olan işlerini görmek ve şehrin iktisadî hayatını tanzim etmektir. Yine debbağ loncasına gelelim. Her şehirde, bir debbağ loncası teşekkül ettikten sonra bunlar, aralarında federasyon yaparak devlet merkezinde bir "debbağ federasyonu merkezi umumîsi" vücuda getirirler. Aynı zamanda devlet merkezinde bunun gibi sair loncaların federasyonlarının merkez-i umumîleri de vücuda gelir. Devlet merkezinde bu merkez-i umumîlerin intihap ettikleri murahhaslar içtima ederek, bir loncalar konfederasyonu vücuda getirirler ve bu konfederasyonun meclisi umumî azalarını intihap ederler. Bu zihni meslekler müntesipleri de birer meslekî federasyon haline girerek bu konfederasyona iltihak ederler. O zaman bütün meslekî zümreler, muntazam bir ordu halinde birleşmiş olurlar. Bu teşkilâtın vücuda gelmesi meslekî ahlâka bir müeyyide temin eder. Çünkü bizde henüz meslekî zümrelere mahsus bulunan meslekî ahlâkların hiçbir müeyyidesi yoktur. Her fert hayatını bir tabibe, hukukunu bir avukata, servetini bir kâtib-i adle (notere), çocuğunu bir muallime, diyanetini istifta ettiği (fetva sorduğu) bir müftüye' tefviz ediyor. Bu tefvize mukabil onları vazife-perverliğe icbar için elinde hiçbir teyit kuvveti yoktur. Mamafih, herhangi bir fert; hayatını, hukukunu, servetini, evlâdını, esrarını tevdi ettiği bu adamları hiçbir suretle kontrol edemezse de meslekî zümreler kendi meslektaşlarını kontrol edebilirler, işte böyle bir kontrol içindir ki, her meslek, kendi meslektaşları için bir vazifename tanzim eder ve bir haysiyet divanı tesis eder. Vazifename, meslekî ahlâkın kaidelerini gösterir. Haysiyet divanı da meslekî ahlâkın bu kaidelerine riayet etmeyen meslektaşlar hakkında tenbih, tevbih, muvakkaten veya müebbeden san'atını icradan men cezalarından birini hükmeder. İşte meslekî heyetlerin bu nev'i kontrolü umum vatandaşların mütehasıslar tarafından uğrayabilecekleri zararlara mâni olur. Meslekî teşkilâtın bir faydası da aynı hırfete mensup bulunan yoldaşlar arasında yardımlaşma sandıkları vücuda getirmek, loncaya mensup ihtiyarları, sakatları, hastaları, yetimleri ve dulları bu sandıktaki paralarla iâşe etmektir. Çocukların terbiyesi ve gençlerin teknikçe yükseltilmesi de bu teavün vazifelerinden maduttur. Bundan başka, meslekî federasyonlar, kendi hırfetlerinin terakkisi için de para sarf ederler ve çalışırlar. Meselâ, sanayi memleketlerinden mütehasıs celbi, sanayi memleketlerine talebe izamı, müşterek makineler ve sair levazım getirmek ve istihsal yahut istihlâk kooperatifleri teşkil etmek gibi işler, her hırfetin iktisaden yükselmesini temin edecek teşebbüslerdendir¹³.

Ziya Gökalp'e göre her millet, içtimaî taksim-i âmâl (iş bölümü) neticesi olarak bir takım meslek ve ihtisas zümrelerine ayrılır. Mühendisler, tabipler, musikişinaslar, ressamalar, muallimler, muharrirler, askerler, avukatlar, tüccarlar, çiftçiler, fabrikatörler, demirciler, marangozlar, çulhalar, terziler, değirmenciler, fırıncılar, kasaplar, bakkallar, ilh... Bu zümreler birbirinin lâzım ve tamamlayıcısıdır, yekdiğerinin yaptıkları hizmetler bu mütekabil muhtaçlıklarda bir nevi tesanüd değil midir? Bu nevi tesanüdü kuvvetlenmesi için, evvelâ, taksim-i âmâlin, ancak müşterek vicdana malik bir cemiyet dâhilinde vukua gelmesi şarttır. Başka başka milletlere mensup olup da aralarında müşterek vicdan bulunmayan zümrelerin iş bölümü, hakikî taksim-i âmâl mahiyetinde değildir. Durkheim bu nevi hizmetlerin mübadelesine "mütekabil tufeylilik" adını veriyor- birbirinin sırtından geçinen parazitlik -. Meselâ, eski Türkiye'de Türklerle gayrimüslimler müşterek bir iktisadî hayat yaşıyorlardı. Fakat aralarındaki iş bölümü hakikî bir taksim-i âmâl değildi; mütekabil bir tufeylilikten ibaretti. Çünkü Türklerle bu gayri Türk unsurlar arasında müşterek bir vicdan yoktu. Türkler, gayrimüslimlerin siyasî tufeylileri idiler, gayrimüslimler de Türklerin iktisadî tufeylileri idiler. Beynelmilel iktisadî münasebetler de hep bu tarzdadır. Bu nevi tesanüdü kuvvetlenmesi için, ikinci şart ise meslek zümrelerinin bütün memlekete şamil millî teşkilâtlar hâlinde tâazzisinden sonra, her meslek zümresinde meslekî bir ahlâkın teessüs etmesidir. Meslekî ahlâk, meslek zümrelerine mübah olduğu, halde yalnız bir meslek erbabına —meslek icabı olarak— memnu olacı fiilleri gösterir. Meselâ, bir memlekete kolera girdiği zaman, oradan herkes kaçabilir; yalnız tabiplerle papazlar kaçamaz. Bunun gibi, herkes ticaretle iştigal edebilir. Resmî nüfuza malik olan devlet memurları edemez. Asker sınıfından olanların korkak, polislerin sefih, hâkimlerin tarafçı, muallimlerle muharrirlerin cahil ve mefkûresiz olmaları meslekî ahlâka

¹³ Z. Gökalp; a.g.e.,s.139-142.

münafidir (aykırıdır). Kâtiplerin ketum, avukatlarla tabiilerin mahremiyete riayetkâr olmaları da meslekî ahlâk icabatındandır. Mamafih, bu meslekî ahlâkların müeyyideleri de vardır. Meslekî vazifelerin bu müeyyideleri, her meslek teşkilâtına mahsus olarak bulunması lâzım gelen "haysiyet divanlarıdır. Fertlerin meslek mütahhassıslarına karşı hayatlarını, haysiyetlerini, hürriyet ve menfaatlerini himaye edecek yegâne müeyyide, işte bu meslekî ahlâka ait teşkilâtlardan ve vazifenamelerden ibarettir. Bunlar mevcut olmadıkça muhtelif meslekler arasında hakikî bir tesanüd mevcut olamaz. Şimdi yukarıdaki beyanatı hülâsa edelim: Millî tesanüdün kuvvetlendirilmesi içtimâî intizam ve terakkinin millî hürriyet ve istiklâlin temelidir. Millî tesanüdü kuvvetlendirmek için de vatanî, medenî, meslekî ahlâkların kuvvetlendirilmesi, yükseltilmesi lâzımdır. Millî harsımızın şuurlu bir hale gelip yükselmesi ne gibi teşkilâtlara muhtaçtır? Evvela millî harsımızı saklanmış olduğu gizli köşelerden münevverlerin nazarlarına arz edecek olan arama teşkilâtlarına ihtiyaç vardır. Bu vazifeyi ifa edecek teşkilâtlar şunlardır: Millî Müze, Etnografya Müzesi, Millî Hazine-i Evrak, Millî Tarih Kütüphanesi. Ahilerin meslekleri icra ettikleri dönemlerde hem mesleklerinde profesyonel olarak hareket etmişler hem de ahlakî olarak hayatlarını devam ettirdikleri görülmektedir.

Günümüz itibarıyla bakıldığında her meslek erbabının bir odası bulunmaktadır. Ahiliği temsil edecek bazı kurumlar günümüz şartlarında faal durumdadırlar. Esnaf ve Sanatkâr Meslek Kuruluşları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Türkiye Odaları ve Borsaları Birliği (TOBB), Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Rekabet Kurumu, Türk Standartları Enstitüsü (TSE), Mesleki Yeterlilik Kurumu, Sendikalar gibi. Bunların her birisinin içeriği ve amacı farklı olmakla beraber aynı amaca hizmete devam etmektedirler.

Aile Ahlakı (Cinsî Ahlak)

Ahilikte Kadınlar (Bacıyan-ı Rum= Anadolu Bacıları)

Ahilik Teşkilatı içerisinde bulunan kadınların kendilerine mahsus ve Bacıyan-ı Rum adı verilen teşkilatları bulunmaktadır. Bacıyan-ı Rum Teşkilatı içerisinde bulunan kadınlar ve genç kızlar bir meslek sahibi olmuşlardır. İktisadî hayatta Ahiyan-ı Rum ile hareket ettiklerini göstermektedir. Ülke savunmasında yine sahnede görülmektedirler. Hayırseverlik konusunda da aynı özellikleri taşımaktadır. Örneğin; Eski Türklerde kadınlar, genellikle amazon idiler. Cündilik (Süvari), silâhşörlük, kahramanlık, Türk erkekleri kadar Türk kadınlarında da vardı. Kadınlar, doğrudan doğruya, hükümdar, kale muhafızı, vali ve sefir olabilirlerdi. Sıradan ailelerde de ev müştereken, karı ile kocanın ikisine aitti. Çocuklar üzerindeki velâyet-i hassa, baba kadar anaya da aitti. Erkek daima karısına hürmet ederdi, onu arabaya bindirerek kendisi arabanın arkasından yaya yürürdü. Şövalyelik, eski Türklerde umumî bir seciye (karakter) idi. Feminizm de Türklerin en esaslı şiarı idi. Kadınlar, emvale tasarruf ettikleri gibi, dirliklere, zeametlere, haslara, malikânelere de malik olabilirlerdi. Eski kavimler arasında hiçbir kavim Türkler kadar kadın hukukuna yer vermemişler ve hürmet göstermemişlerdi. Ana soyuyla baba soyunun eşitliği söz konusudur. Eski Türk kadınları, tamamıyla hür ve serbest oldukları halde, havai (boş) işlerle iştigal etmezlerdi. Örneğin; Selçuklu prenseslerinden birisi/Kazvin şehrinin sahibesiydi. Her sene ilkbaharda, bu şehrin kenarına gelerek yeşil bir çimenzara (çimenlik alan) otağını kurardı. *"Bir sene, Kazvinliler, şehre umumî bir lâğım yaptırmak üzere aralarında iane toplamışlardı. Lâzım gelen miktara balığ olmak için daha bir miktar altına ihtiyaç vardı. Şehirliler bu parayı da Hanım Sultan'dan istemeğe karar vererek ileri gelenlerden bir heyeti Hanım Sultanın huzuruna gönderdiler. Bu heyet, otağa yaklaşıncı, otağın önündeki bir sandalye üzerinde oturan Hanım Sultan'ın bir örgü örmekte olduğunu görünce, bu hasis kadının bize para vermesine imkân yoktur diye geldiklerine pişman oldular. Fakat Hanım Sultan tarafından görüldükleri için geri dönmeleri de kabil değildi. İster istemez Hanım Sultan'ın huzuruna geldiler ve ahalinin teklifini arz ettiler. Sultan, bütün masarîfin kendisi tarafından verileceğinden, toplanan ianelerin sahiplerine iadesini emretti ve hazinedarını çağırarak lâğımlar için lâzım gelen bütün paraları heyete teslim etti. Heyet içindeki bir ihtiyar, Sultana elindeki örgü işinden dolayı zihinlerine huttur eden haksız şüphesi arz etti. Hanım Sultân şu cevabı verdi : "Evet benim el işiyle meşgul olduğumu gören bütün İranlılar taaccüp ediyorlar. Hâlbuki benim ailem içinde bütün kadınlar benim gibi daima el işiyle uğraşırlar. Biz sultanlar, böyle el işiyle uğraşmazsak neyle meşgul olacağız? Havaiyatla mı (boş işlerle mi)? Böyle bir şey bizim soyumuza yakışmaz. Biz, saltanat işlerinden fariğ olduktan sonra, boş kalmamak için, fakir kadınlar gibi daima, el işiyle uğraşırız. Biz sultanlar, böyle el işiyle uğraşmamız soyumuz için, bir kötülük değil belki büyük şereftir. İşte eski Türk kadını böyle düşünür ve böyle hareket ederdi"*¹⁴. Ahilik teşkilatı içerisine giren kadınların her birisi bir meslek sahibi olmuşlar, kendi mesleklerini icra etmişlerdir. Günümüz itibarıyla Anadolu'da yaşayan kadınlara bakıldığında kabul edilmiş haklar açısından -birtakım eksiklikleriyle birlikte- erkeklerle birlikte aynı kulvarda yürüdüklerini görmek mümkündür.

¹⁴ Z. Gökalp; a.g.e.,s.150-151.

Ahilik Teşkilatı içinde kadınların büyük bir rolünün olduğu yukarıda belirtilmişti. Toplum ve aile içindeki rolüne bakıldığında kadının sadece bir cinsel obje olarak görülmediği, toplum içerisinde bir değerinin olduğu görülmektedir.

"Eski Türklerde ailenin dört derecesi vardı: Boy, soy, törkün ve bark. Eski Oğuzlarda aile adı, boy ismiydi. Fakat Avrupa'daki aile adlarının aksine olarak, küçük addan evvel gelirdi. "Salur Kazan, Böğdüzamen, Kayan Selcik" isimlerinde birinci kelimeler boy adı olup, ikinci kelimeler küçük addır. Bu isimleri Korkut Ata kitabında görüyoruz. Kaşgarlı Mahmut Divan-ı Lügati't-Türk adlı eserinde diyor ki, bir adamın kim olduğu anlaşılmak istenildiği zaman, "Hangi boydansın?" diye sorulur. Mamañih, boy adının küçük addan sonra geldiği de vakidir. Oğuzlarda her boy sürüleriyle hazinelerini kendi damgalarıyla nişanlardı. Yakutlarda boy'a "sip" adı verilir. Bu kelime Anadolu Türkçesinde "sop" şeklini almıştır. Yakutlarda sip'in fertleri arasında iktisadî bir ortaklık mevcuttur. Bir adam, mensup bulunduğu sip'in içinde istediği evde saatlerce oturup uyuyabilir. Demek ki, bir ferdin kendi boyu içerisinde her evde tasarruf salâhiyeti vardır. Arazinin mülkiyeti sip'lere aitti. Cengiz yasasına göre, kırkar hanelik her zümrede senevi dört izdivaç vuku bulması lâzımdı. Delikanlılar fakir ise, bu zümreler nakden yardım ederek onların evlenmesini kolaylaştırırdı. Her kırk hanede yıllık dört evlilik vukua gelmezse, rüesa mes'ul olurlardı. Bu zümreler boylardı. Her fert boy içerisinde kendisinden büyük olan bütün erkeklerle "ici", kendisinden büyük olan bütün kadınlara "aba" unvanlarını verirdi. Kendisinden daha küçük olan erkeklerle "ini", kendisinden daha küçük olan kızlara "singil" adlarını verirdi. Kendisiyle yaşıt olan erkeklerle de "atı" ismini verirdi. Oğuzlar ici yerine ağa kelimesini, âba kelimesi yerine de abla kelimesini ikame ettiler. Atı kelimesi de ata / şeklini alarak başka manalara delâlet etti. Boyun hem "ana boyu", hem de "baba boyu" şekilleri vardı. Soy'da, hem ana cihetinden, hem de baba cihetinden akraba olanlar dâhildir. Birincilere ana soyu, ikincilere baba soyu denilir. Eski Türklerde ana soyuyla baba soyu kıymetçe birbirine müsaviydi. Ana soyuyla baba soyunun müsavatını bazı müesseselerde bariz bir surette görüyoruz: Eski Türklerde, asalet yalnız baba cihetinden muteber değildi. Ana cihetinden de asalet aranırdı. Bir adamın tam asil olması için hem baba cihetinden hem de ana cihetinden asil olması lâzımdı. Eski Türkler hem demokrat hem de feminist idiler. Türklerin feminist olmasına başka bir sebep de eski Türklerce Şamanizm'in kadındaki kudsi kuvvete istinat etmesiydi. Her işe ait toplantıda kadınla erkeğin beraber bulunması şarttı. Meselâ, velayeti amme. Hakan ile hatunun her ikisinde müştereken tecelli ettiği için bir emirname yazıldığı zaman "Hakan emrediyor ki" ibaresiyle başlarsa pek etkili olmazdı. Etkili ve geçerli olması için, behemehâl "hakan ve hatun emrediyor ki" sözüyle başlaması lâzımdı. Hakan tek başına bir elçiyi huzuruna kabul edemezdi. Elçiler ancak sağda hakan ve solda hatun oturdukları bir zamanda, ikisinin birden huzuruna çıkardı. Şölenlerde, kurultaylarda, harp ve sulh meclislerinde hatun da mutlaka hakanla beraber bulunurdu"¹⁵.

Medenî Ahlak (Şahsi Ahlak)

Ahi ahlakını biçimsel ve biçimsel olmayan olarak iki şekilde incelemek daha doğru bir anlayıştır. Biçimsel ahlak ilkeleri Ahilerin toplum içerisinde sergiledikleri davranışları tasvir eder. Bunlar kapalı, dışa ait ve açık, içe ait on iki temel emirle özetlenebilir.

Dışa ait kapalı altı emir

- ✓ Bel, Başkalarının onur ve namusuna kapalı
- ✓ El, Hırsızlık, zorbalık, kötülük ve hırsa kapalı
- ✓ Dil, Yalan, iftira, hakarete kapalı
- ✓ Göz, başkalarının hatalarını görmeye kapalı
- ✓ Mide, Sefahate kapalı
- ✓ Kulak, Dedikoduya kapalı

İçe ait ve açık olan altı emirde Ahinin;

- ✓ Cömert
- ✓ Tevazu sahibi
- ✓ Merhametli ve bağışlamaya açık
- ✓ Alçak gönüllü
- ✓ Bencillikten uzak

¹⁵ Z. Gökalp; a.g.e.,s.142-152.

✓ Gerçekci olması istenmektedir.

Fütüvvetnamelerde yer alan bazı ilkeler göz önüne alınarak değerlendirildiğinde Ahi ahlakını anlamamız için yeterli olacaktır. Bunlar;

Gelemeyene gitmek, bilginlerle dost olup dostlara danışmak, yapılan iyilik ve hayırda Tanrı hoşnutluğundan başka bir şey gözetmemek, içi dışı, özü sözü bir olmak, kötülük ve kendini bilmezliğe iyilikle karşılık vermek, zenginlere zenginliklerinden dolayı itibardan kaçınmak, insanların işlerini içten ve güler yüzle yapmak, açıktan ve gizli olarak fütüvvet kurallarına uymak, kuvvetli ve üstün durumda iken affetmesini bilmek, kendi muhtaç iken başkalarına verecek kadar cömert olmak.

Biçimsel olmayan Ahlakı ise daha çok meslek içi dayanışma ve meslek ahlakı ile ilgili kurallardan oluşmaktadır. Bu kurallar şu şekilde özetlenebilir.

Ahinin emeğini değerlendireceği bir işi olmalıdır. Ahi birkaç işle değil, yeteneklerine uygun tek bir işle uğraşmalıdır. Ahi dürüst olmalı, emeğiyle hak ettiğinde fazlasını kazanmak yoluna sapmamalıdır. Ahi işinin geleneksel pirlerinden kendi ustasına kadar tüm büyüklerine içten bağlanmalı, sanatında ve davranışlarında onları örnek almalıdır. Ahi kazancının geçiminden arta kalanının tümünü ihtiyaç sahiplerine ve işsizlere yardım etmelidir. Ayrıca her meslek dalına ait ayrı ayrı fütüvvetnameler vardır ve bunlar o mesleğe ilişkin ilkeleri ile meslek etiği kurallarını içerir. Ahi olmaya engel olan unsurlar da gerçekte birer ahlak göstergesidir. Bunlar: Her yerde ve her işte iyi ve doğru olmayanlar, yardım etmeyen, yardımlaşmayan, başkalarına yük olan veya başkalarının sırtından geçinenler. İnançsızlar, falcı ve büyücüler, yalancılar, hayvanların üreme döneminde avlanan avcılar, hırsızlar, dolandırıcılar, acımasızlar, gösteriş meraklıları, karaborsacılar, kendi çıkarlarını halkın çıkarından önde tutanlar¹⁶.

Bu konuda Ziya Gökalp şunları söylemektedir¹⁷. “ Millî tesanüdü kuvvetlendirmek için vatanî ahlâkı medenî ahlâka takaddüm etmek ve insanî kıymetin medenî ahlâkın dairelerinde merkezden muhite doğru gittikçe eksildiğini, muhitten merkeze doğru geldikçe arttığını düstur ittihaz eylemek lâzımdır. Yani yukarıda da söylediğimiz veçhile kıymetin birinci derecesinde millettaşlarımızı, ikinci derecesinde ümmettaşlarımızı, üçüncü derecesinde medeniyet taşlarımızı, dördüncü derecesinde bütün insanları görmemiz ve onları derecelerine göre sezmemiz lâzım gelir. Millî tesanüdü kuvvetlendirmek için vatanî ve medenî ahlâklardan sonra, bir de meslekî ahlâkı yükseltmek lâzımdır¹⁸.

Beynelmilel Ahlak

Ahîlerin ciddiyetle üzerinde durduğu konulardan biri de ahlak konusu olmuş ve ahlaka büyük önem vermişlerdir. Ahilikte ahlâkî değerler ön plana çıkarılmıştır. Onlara göre ahlakın olduğu yerde eşitlik, özgürlük, sevgi, kardeşlik ve adâlet gibi ulvî değerler ile dirlik-düzen vardır. Ahiliğin ahlâkî alanda icra etmeye çalıştığı temel esaslardan birisi de bir sınıfın, bir zümrenin, bir ferdin bir diğeri üzerinde egemenlik kurmasına karşı çıkmak ve eşitliği savunmaktır. Ahîlerin müntesiplerine vermeye çalıştığı ahlâkî terbiye ile kardeşlik, cömertlik, yiğitlik ve yardımseverlik duygularını yayma azminde olmuşlardır. Ahî Teşkilatına ait Orta Sandıklarının gelir ve giderleri incelendiğinde fakir, yetim ve dullar için adeta bir sosyal sigorta gibi hizmet verdiği görülmektedir. Ülkenin hemen her yerinde böylesine güçlü bir sosyal güvenlik teşkilatı olan Ahî birlikleri yerine getirdiği fonksiyonlarla Anadolu’da İslam’ın yayılmasında etkili olmuşlardır. Akşamları işyerleri kapatıldıktan sonra Ahi zaviyelerinde kişinin eline, beline ve diline hâkim olması, kapısını ve sofrasını açık bulundurması yönünde ahlâkî ve terbiyevî eğitimler verilirdi. Ahiler, toplum fertlerinin ahlâkî değerlerinin şekillenmesinde büyük rol oynamış ve cemiyette temiz ahlaklı ve yardımsever kişilerin sayılarının artmasına katkıda bulunmuşlardır. Böylece Türk esnaf ve zanaatkarları arasında güçlü bir yardımlaşma ve dayanışma meydana getirmişlerdir. Halil İnalcık Ahiliğin ahlak anlayışı hakkında şunları söylemektedir: “Ahilik adabı yüzyıllar boyunca Anadolu Türk halkının millî karakterini belirlemiştir. Bugün sosyal antropologların Türk köy ve kasabalarında sıradan bir Türk insanının davranışları üzerinde tespit ettikleri özelliklere bakıldığında olağanüstü bir konukseverlik, güç durumda olanların yardımına koşma, özveri ve dayanışma, Emece-İmece denilen tarlada hep birlikte ortak çalışma, büyüğe saygı, hırsızlıktan, cinsel tacizden ve başkası aleyhinde kötü söz söylemekten dikkatle kaçınma, yiğitlik ve civanmertlik gibi hepsi fütüvvetnamelerde telkin edilen ideal insan sıfatlarıdır¹⁹.

¹⁶ <http://ahilik.net/ahilerde-ahlak-anlayisi/> 15.6.2020. Ahmet Gündüz; Karakter ve Değer Eğitimi Açısından Fütüvvetnamelerde Toplumsal Düzeni Sağlayan Kurallar, VIII. Uluslararası Ahilik Sempozyumu, Bildiriler, C.II, Kırşehir, 2025, s.53-83.

¹⁷ Z. Gökalp; a.g.e.,s.83-85.

¹⁸ Z. Gökalp; a.g.e.,s.83-85.

¹⁹ Abdullah Kaya; “Anadolu’nun Türk ve İslâm Yurdu Haline Gelişinde Ahîlerin Rolü ve Önemi”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 7 Sayı: 29, 2013, s.554.; A. Gündüz; Karakter ve Değer Eğitimi Açısından Fütüvvetnamelerde..., s.53-83.

Son söz olarak cumhuriyet döneminde yazılan eserlerin bir kısmında (ki bunlar Ziya Gökalp, “Türkçülüğün Esasları”, Ahmet Hamdi Tanpınar, “Huzur”, Yahya Kemal Beyatlı, “Beş Şehir”, Kemal Tahir, “Devlet Ana”²⁰ adlı eserlerde) Ahilik teşkilatı ile ilgili birtakım bilgiler bulunmaktadır. Bu eserlerin tanıtılması ve okunması tavsiye edilir.

KAYNAKÇA

CEYLAN, Kazım (2012); Ahilik: Türk İslam Medeniyetinde Dünyevi ve Uhrevi Sistem, Kırşehir.

EKİNCİ, Yusuf (1989); Ahilik ve Meslek Eğitimi, MEB Yay., İstanbul.

GÖKALP, Ziya (1968); Türkçülüğün Esasları, Varlık Yayınevi, 7. Basılış, Sayı: 1388, Ekin Basımevi, Mayıs.

GÜLERMAN, Adnan -Sevda Taştekil (1993); Ahi Teşkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri, Feryal Matbaası, Ankara.

GÜLLÜLÜ, Sabahattin (1977); Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri, İstanbul.

GÜNDÜZ, Ahmet (2025); Karakter ve Değer Eğitimi Açısından Fütüvvetnamelerde Toplumsal Düzeni Sağlayan Kurallar, VIII. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildiriler, C.II, Kırşehir, s.53-83.

GÜRSOY, Şahin – İhsan Çapcıoğlu (2006); Bir Türk Düşünürü Olarak Ziya Gökalp: Hayatı, Kişiliği ve Düşünce yapısı Üzerine Bir İnceleme, AÜİFD 47, Sayı,2, s.89-98

KARAKAŞ, Rezzan - Cihan Cayhan (2018); “Devlet Ana” Romanında Ahilik, Ahtamara I. Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Kongresi Tam Metin Kitabı, ISBN: 978-605-7510-20-4, 25-26 Ağustos, Gevaş-Van, sayfa 1100-1103.

KAYA, Abdullah (2013); “Anadolu’nun Türk ve İslâm Yurdu Haline Gelişinde Ahîlerin Rolü ve Önemi”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 29, s.547-561.

OKAY, M. Orhan (1996); Ziya Gökalp (1876-1924) D.İ.A., İstanbul, s.124-128.

<http://ahilik.net/ahilerde-ahlak-anlayisi/> 15.6.2020.

<https://www.antoloji.com/ziya-gokalp/hayati/> 22.1.2020.

<https://www.haberler.com/ziya-gokalp/biyografisi/22.1.2020>.

<https://www.sozcu.com.tr/hayatim/magazin-haberleri/ziya-gokalp-kimdir-iste-ziya-gokalp-eserleri-ve-merak-edilenler/>; 22.1.2020.

https://www.turkedebiyati.org/yazarlar/ziya_gokalp.html 22.1.2020.

²⁰ Devlet Ana romanında Ahilik ile ilgili bilgiler Rezzan Karakaş- Cihan Cayhan; “Devlet Ana” Romanında Ahilik, Ahtamara I. Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Kongresi Tam Metin Kitabı, ISBN: 978-605-7510-20-4, 25-26 Ağustos 2018, Gevaş-VAN, sayfa 1100-1103’te sunulmuştur.